

Το 2019, η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) ανακοίνωσε την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (ΕΠΣ), ένα ολιστικό και φιλόδοξο αναπτυξιακό σχέδιο με κυρίαρχο στόχο να καταστεί η Ευρώπη η πρώτη κλιματικά ουδέτερη πηρεας μέχρι το 2050 μέσα από τη μετάβαση της σε μια οικονομία σχεδόν μηδενικών εκπομπών άνθρακα. Υστερα από την υιοθέτηση του Ευρωπαϊκού Κλιματικού Νόμου το 2021, ο οποίος μετέτρεψε τις πολιτικές διακηρύξεις της ΕΠΣ σε νομικά δεσμευτικούς στόχους, η δράση της Ένωσης διαρθρώνεται σε τρία επιμέρους στάδια: έναν βραχυπρόθεσμο στόχο για το 2030, έναν μεσοπρόθεσμο για το 2040 και έναν μακροπρόθεσμο για το 2050.

Ειδικότερα, ο βραχυπρόθεσμος στόχος με ορίζοντα το 2030 επιτάσσει τη μείωση των καθαρών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από την ΕΕ ως σύνολο κατά 55% σε σχέση με το 1990. Με τον μεσοπρόθεσμο, τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά, καθώς έχει μεν τεθεί ως ορόσημο το 2040, ωστόσο, ο καθορισμός του ακριβούς στόχου ακόμη εκκρεμεί. Αυτό συνέβη για μια σειρά λόγων που σχετίζονται τόσο με εσωτερικά ζητήματα της ΕΕ, όπως οι διαπραγματεύσεις των κρατών-μελών και η αναμονή επιστημονικών στοιχείων, όσο και εξωτερικά, όπως η επικείμενη τότε πρώτη αποτίμηση των στόχων των συμβαλλομένων στη Συμφωνία του Παρισιού του 2015 μερών και η ανταπόκριση της διεθνούς κοινότητας σε επόμενες κλιματικές διαπραγματεύσεις.

Προϊόντος του χρόνου, τα επιστημονικά δεδομένα ήρθαν: η Ευρωπαϊκή Επιστημονική Γνωμοδοτική Επιτροπή για την Κλιματική Αλλαγή (ESABCC), η οποία ιδρύθηκε δυνάμει του Ευρωπαϊκού Κλιματικού Νόμου, απεφάνθη σε σχετική έκθεσή της ότι, προκειμένου να υπάρξουν τουλάχιστον 50% πιθανότητες να επιτευχθεί ο στόχος του 1,5 °C της Συμφωνίας του Παρισιού, η ΕΕ θα πρέπει να πετύχει μέχρι το 2040 μια μείωση των καθαρών της εκπομπών κατά 90%-95% σε σχέση με τα επίπεδα του 1990. Τη θέση αυτή, κλίνοντας προς το 90%, φαίνεται να έχει ενστερνιστεί και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή,

Γράφει
ο **δρ. Οδυσσέας
Καμινιάρης**

Ερευνητής
του **Ελληνικού
Ιδρυματος
Ευρωπαϊκής
και Εξωτερικής
Πολιτικής
(ΕΛΙΑΜΕΠ)** και
της **Εδρας της
UNESCO για
την Κλιματική
Διπλωματία**

η οποία, βέβαια, αναμένεται να παρουσιάσει την τελική πρότασή της για τον στόχο του Ιουλίου του τρέχοντος έτους.

Τέλος, ο στόχος του 2050 για την κλιματική ουδετερότητα είναι πιο εύληπτος. Πρόκειται για ένα μηδενικό ισοζύγιο που πρέπει να επιτευχθεί, ώστε οι λιγοστές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου που θα εκλύονται τότε να απορροφώνται από τον πλανήτη μέσω των δασών και των ωκεανών που λειτουργούν ως καταβόθρες άνθρακα. Στόχους, λοιπόν, έχουμε και, μάλιστα, σύντομα θα είναι και πλήρως αποκρυσταλλωμένοι. Υλοποίηση όμως;

Από τους στόχους στην υλοποίηση...

Είναι προφανές ότι η ΕΠΣ δεν προέκυψε εν κενώ. Προϋπήρχε κλιματική πολιτική της ΕΕ και, μάλιστα, ήδη πριν από το 2019 ήταν αρκετά προωθημένη σε σχέση με άλλων μεγάλων ρυπαντών. Δεν συμβαδίζει, όμως, με την επιστήμη. Με βάση τα νεότερα επιστημονικά δεδομένα και τους στόχους της ΕΠΣ και του Ευρωπαϊκού Κλιματικού Νόμου, λοιπόν, όλη η τότε ισχύουσα πολιτική έπρεπε να αναθεωρηθεί προς τα πάνω. Έτσι, προέκυψε το πακέτο Fit for 55, δηλαδή, μια δέσμη μέτρων «ικανών» (fit) να εκπληρώσουν τον ανανεωμένο στόχο για -55% στις εκπομπές. Μια πρώτη φάση της ΕΠΣ, επομένως, διακρίνεται μεταξύ 2019 και 2024. Κατά τη διάρκεια της φάσης αυτής υπήρξε ένας διαπραγματευτικός και νομοπαρασκευαστικός οίστρος για την εύρεση κοινού τόπου και την οριστικοποίηση όλων των συναφών φακέλων αντιστοίχους.

Ταυτόχρονα, υπήρχε, φυσικά, και μια παράλληλη υλοποίηση πτυχών της ΕΠΣ. Και όπως είναι αναμενόμενο σε μια ένωση 27 κρατών, ούτε για όλα τα σημεία διαπραγμάτευσης υπήρξε το βέλτιστο αποτέλεσμα, ούτε η υλοποίηση ήταν ομαλή. Υπήρξαν, δηλαδή, ορισμένες ολιγοπύλες και πολιτικές αντιφάσεις στην πράξη. Εντούτοις «σημεία» της ΕΕ ήταν η ΕΠΣ και η πράσινη μετάβαση, κάτι που δεν είναι πια δεδομένο.

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, αν και ομολογούμενως με απαιτητικούς όρους, το φυσικό

αέριο (στη λογική του μεταβατικού καυσίμου) και η πυρηνική ενέργεια εντάχθηκαν στην ευρωπαϊκή ταξινόμηση βιώσιμων επενδύσεων (EU Taxonomy), προκαλώντας έντονη κριτική. Επίσης, η νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική διατήρησε σε μεγάλο βαθμό τις οικονομικές της ενισχύσεις ανεξαρτήτως περιβαλλοντικών δεσμεύσεων, ενώ αποσύρθηκε και σχετικός Κανονισμός για τη βιώσιμη χρήση φυτοφαρμάκων. Σε πιο σύγχρονα ζητήματα, οι κοινωνικές διαστάσεις της μετάβασης ίσως υποτιμώνται: για την εκταμίευση πόρων από το Κοινωνικό Ταμείο για το Κλίμα, το οποίο θεσπίστηκε για την προστασία των ευάλωτων νοικοκυριών από την υπαγωγή των μεταφορών και των κτιρίων στο Σύστημα Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών (ΣΕΔΕ) της ΕΕ, τα κράτη-μέλη σφειλίζουν να καταρτίσουν και να υποβάλουν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικά Σχέδια για το Κλίμα μέχρι τον Ιούνιο 2025. Η Ελλάδα φαίνεται να βρίσκεται πίσω στη διαδικασία αυτή, καθώς η σχετική επιτροπή κατάρτισης του εθνικού Σχεδίου είχε μέχρι πρότινος συνεδριάσει μόνο μία φορά. Και παρότι είναι άγνωστο πόσα κράτη έχουν καταθέσει ήδη τα Σχεδία τους, δεν αποκλείεται να παρατηρηθούν καθυστερήσεις από πολλά εξ αυτών. Και όσο σημειώνονται τέτοιες καθυστερήσεις, τόσο οι ευρωπαίοι πολίτες θα παραμένουν εκτεθειμένοι σε μια ενδεχόμενη νέα έξαρση τιμών στην ενέργεια.

...και από εκεί στην αβεβαιότητα

Παρά τις παραπάνω ολιγοπύλες και τη μέχρι στιγμής σύντομη χρονικά εφαρμογή της, η ΕΠΣ φαίνεται να έχει αρχίσει να αποδίδει καρπούς. Για να το διαπιστώσει αυτό κανείς, αρκεί να εστιάσει στις επιδόσεις της ΕΕ στις μειώσεις εκπομπών. Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος, η ΕΕ το 2023 είχε μειώσει τις καθαρές εκπομπές της από το 1990 κατά 37,3%. Αυτό σημαίνει ότι για την περίοδο 2024-2030 υπολείπεται ένα διόλου ευκαταφρόνητο ποσοστό της τάξεως του -17,7% για να επιτευχθεί ο στόχος του -55%. Η πρόκληση, δηλαδή, είναι μεγάλη. Αυτό καθίσταται ακόμη εμφανέστερο, λαμβάνοντας υπόψη ότι από το 1990 έως το 2022 η ΕΕ

ECO VADIS, EUROPA?

Μεταξύ πράσινης μετάβασης και γκριζας επιστροφής

Η ΕΕ διανύει κρίσιμη καμπή στην πράσινη πορεία της, καθώς οι στόχοι παραμένουν φιλόδοξοι, αλλά η υλοποίηση καθυστερεί. Οι εξωτερικές πιέσεις και η εσωτερική αναδιάρθρωση απειλούν να αποδυναμώσουν το κλιματικό της αποτύπωμα

REUTERS/MAXAR TECHNOLOGIES

μείωση κατά μέσο όρο τις εκπομπές της κατά 1% ετησίως. Με αυτή τη λογική, το στοίχημα φαίνεται να έχει χαθεί. Όμως, από το 2022 στο 2023 σημειώθηκε μια δραστική μείωση κατά 6%. Με τη σειρά του, αυτό σημαίνει ότι τα μέτρα στο πλαίσιο της ΕΠΣ (μειώσεις από ΣΕΔΕ, εγκατάσταση ΑΠΕ κ.ά.) έχουν αρχίσει να λειτουργούν και μάλιστα εκθετικά. Αν, λοιπόν, συνεχιστούν αντίστοιχες επιδόσεις, μπορούμε να ελπίζουμε.

Εντοίσιος, τώρα που έχουμε περάσει σαφώς στη δεύτερη φάση, αυτή της αμιγούς υλοποίησης, οι συγκυρίες δεν φαίνεται να είναι εξίσου ευνοϊκές. Κατ' αρχάς, παρατηρήθηκε μια έντονη υπαναχώρηση σε ρητορικό επίπεδο από την ίδια την ΕΕ. Αυτήν τη μαρτυρούν τα νέα χαρτοφυλάκια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ύστερα από τις ευρωεκλογές του Ιουνίου 2024: αντί για «Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία», «Δράση για το Κλίμα» και «Περιβάλλον, Ωκεανοί, Αλιεία», έχουμε πια «Καθαρή, Δίκαιη και Ανταγωνιστική Μετάβαση», «Κλίμα, Μηδενικοί Ρυθμί και Καθαρή Ανάπτυξη» και «Περιβάλλον, Υδατική Ανθεκτικότητα και Ανταγωνιστική Κυκλική Οικονομία». Το «πράσινο», λοιπόν, υποβαθμίστηκε σε απλώς «καθαρό», ενώ παράλληλα παρεξέφρησε και κυριαρχεί το στοιχείο των οικονομικών συμφερόντων, με εστίαση στην ανταγωνιστικότητα.

Ταυτόχρονα, και ως καταλύτης για τα παραπάνω, έχουν λειτουργήσει εξωγενείς παράγοντες, όπως η ενεργειακή κρίση και η νέα γεωπολιτική πραγματικότητα ύστερα από το 2022, οδηγώντας σε έναν αποπροσανατολισμό των προτεραιοτήτων της ΕΕ. Αιτός σήμερα συνεχίζει ακάθεκτος και μπορεί να αποδοθεί τόσο στους δύο συνεχιζόμενους πολέμους στη γειτονία της Ένωσης, όσο και στην επανεκλογή Τραμπ. Στο πλαίσιο αυτό, τον Μάρτιο 2025 και σε απάντηση κινήσεων των τελευταίων ανακοινώθηκε η

Λευκή Βίβλος για την Ευρωπαϊκή Άμυνα και το Σχέδιο ReArm Europe για την ενίσχυση της ενωσιακής άμυνας, μέσα από την αύξηση της παραγωγικής ικανότητας της ΕΕ σε πυρομαχικά, όπλα και στρατιωτικό εξοπλισμό. Μετατέθηκε, δηλαδή, το πολιτικό βάρος προς την ασφάλεια και την άμυνα, με αποτέλεσμα την ενδεχόμενη καθυστέρηση ή υποβάθμιση κλιματικών μέτρων, ιδίως από τη στιγμή που επίκεντρο θα είναι ο αμυντικός τομέας, ο οποίος, σημειωτέον, είναι πολύ ρυπογόνος. Παρ' όλο που οι εκπομπές του τελευταίου δεν καταγράφονται επαρκώς λόγω εξαιρέσεων σε διεθνείς συμφωνίες, έλλειψης διαφάνειας και πολιτικής απροθυμίας, ενδεικτικά αναφέρεται ότι οι εκπομπές του NATO το 2023 ανέρχονται περίπου σε ίδια επίπεδα με εκείνες μεγάλων οικονομιών, όπως της Ισπανίας. Γίνεται, κατ' αυτόν τον τρόπο, άμεσα αντιληπτός ο δυνητικός περιβαλλοντικός αντίκτυπος μιας εξάρσης της αμυντικής βιομηχανίας ανά την Ευρώπη.

Τέλος, η επιβολή δασμών από την κυβέρνηση Τραμπ τον Απρίλιο 2025 στα εισαγόμενα από την ΕΕ προϊόντα ώθησε την τελευταία να ανταποδώσει με δασμούς στα αμερικανικά προϊόντα, διαρθρωμένους σε τρεις φάσεις (Απρίλιος, Μάιος, Δεκέμβριος 2025). Η εφαρμογή τους, βέβαια, έχει προσωρινά ανασταλεί έως τις 14 Ιουλίου, ώστε να δοθεί χρόνος για διαπραγματεύσεις. Μετά, όμως, και τις ανακοινώσεις Τραμπ της 30ής Μαΐου για διπλασιασμό των δασμών σε προϊόντα όπως ο χάλυβας και το αλουμίνιο, ενδεχομένως να υπάρξει κλιμάκωση και από πλευράς ΕΕ. Είναι πιθανό, δηλαδή, η οικονομία πια να τεθεί όχι μόνο σε επίπεδο ρητορικής αλλά και εμπράκτως στο επίκεντρο και, ως εκ τούτου, τα περιβαλλοντικά ζητήματα να τεθούν στο περιθώριο εν μέσω ενός πολέμου δασμών.

Πάντως, αξίζει να σημειωθεί ότι οι προαναφερθείσες εξελίξεις δεν θα έχουν απα-

Δορυφορική εικόνα δείχνει το κατεστραμμένο χωριό Μπλάτεν στην Ελβετία, που σαρώθηκε όταν τμήμα παγετώνα στις Ελβετικές Άλπεις κατέρρευσε τα σπίτια

Το «πράσινο» υποβαθμίστηκε σε απλώς «καθαρό», ενώ παράλληλα παρεξέφρησε και κυριαρχεί το στοιχείο των οικονομικών συμφερόντων, με εστίαση στην ανταγωνιστικότητα

ραιτήτως αρνητικές επιπτώσεις σε όσα συζητήθηκαν παραπάνω. Στο πλαίσιο του Fit for 55, η ΕΕ είχε, μεταξύ άλλων, ανακοινώσει και τον CBAM, τον Διασυνδυαστικό Μηχανισμό Προσαρμογής Άνθρακα. Δηλαδή, έναν φόρο άνθρακα για τις εισαγωγές προς την ΕΕ, προκειμένου οι εμπορικοί εταίροι της να πιεστούν για να ενισχύσουν τα περιβαλλοντικά τους πρότυπα. Εναλλακτικά, θα πρέπει να καταβάλλουν πρόσθετα κόστη ώστε να συνεχίσουν να εξαγάγουν απρόσκοπτα προς αυτήν προϊόντα υψηλής έντασης άνθρακα. Πρόκειται για μέτρο που έχει υποστεί κριτική, ωστόσο, είναι άκρως απαραίτητο. Η ΕΕ σήμερα είναι ο τέταρτος μεγαλύτερος ρυπαντής στον πλανήτη, εκλύοντας περίπου το 6% των παγκόσμιων εκπομπών. Πρώτη είναι η Κίνα με 30%, δεύτερες οι ΗΠΑ με 11% και τρίτη η Ινδία με σχεδόν 8%. Όσο περνά ο καιρός, και με την προϋπόθεση ότι οι εκπομπές της ΕΕ θα βαίνουν μειούμενες, τόσο μικρότερο αντίκτυπο θα έχουν οι επιδόσεις της στο ευρύτερο πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής. Παράλληλα, τόσο μεγαλύτερος κόστος θα έχει καταβάλει η ΕΕ για να «πρασινίσει» την οικονομία της. Ετσι, η δράση της προς αυτή την κατεύθυνση οφείλει να έχει αντίκρισμα. Τα βλέμματα, λοιπόν, θα στρέφονται ολοένα και περισσότερο σε άλλους ρυπαντές, οι οποίοι θα πρέπει να πεισθούν ή να εξαναγκαστούν να αναλάβουν δράση. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, οι δασμοί προς τις ΗΠΑ θα μπορούσαν να λειτουργήσουν θετικά στην επίτευξη της εφαρμογής του CBAM (που τοποθετείται μάλλον το 2027) αλλά και στην ενίσχυσή του.

Εν κατακλείδι, η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής παγκοσμίως φαίνεται να βρίσκεται μεταξύ σφύρας και άκμονος και η ΕΕ να αμφιταλαντεύεται και να σκονοβάζει μεταξύ των συμφερόντων και των αξιών της. Παρά τα μελανά σημεία, όμως, υπάρχουν και ευκαιρίες. Επίσης, το «success story» της πανδημίας του Covid-19 δεν είναι τόσο μακρινό και δεν πρέπει να ξεχαστεί τόσο γρήγορα. Και εξηγούμε. Η πανδημία συνέπρεσε σχεδόν απόλυτα με την ανακοίνωση της ΕΠΣ. Και παρά την πρωτοφανή φύση και έκταση της κρίσης για τα σύγχρονα δεδομένα, δεν κατάφερε να εκτροχιάσει το φιλόδοξο σχέδιο της ΕΕ. Αντιθέτως, η ΕΕ με εξίσου πρωτοφανή αντανάκλαστικά για τα δικά της δεδομένα εφάρμοξε την «πράσινη ανάκαμψη». Δηλαδή, την ευθυγράμμιση των οικονομικών πολιτικών της ανάκαμψης από την κρίση του κορωνοϊού με τους στόχους της ευρύτερης πράσινης μετάβασης και με τις επιταγές της κοινωνικής δικαιοσύνης. Αυτό, μάλιστα, φάνηκε μέσα από συγκεκριμένες ρήτρες που εισήχθησαν τόσο στον μακροχρόνιο δημοσιονομικό της προϋπολογισμό, όσο και στο ad hoc πακέτο ανάκαμψης που είχε τότε ανακοινώσει, για τη διοχέτευση ορισμένων χρηματικών πόρων σε πράσινα ζητήματα (30% και 37% των προϋπολογισμών αντίστοιχως). Αυτό, λοιπόν, είναι το πράσινο και κοινωνικό της πρόσωπο που πρέπει να θυμηθεί ξανά η ΕΕ και να προτάξει τις αντίστοιχες αξίες της, συγκρατώντας τις με τα οικονομικά της συμφέροντα. ●